

rieris, in eo sensu intellecta fuisse ab Adamo, immortalitatem fuisse amissuros, et consequenter etiam gratiam et innocentiam, quæ in quo a Deo sunt dicta, ac proinde intellexisse Adamum, si peccaret, omnes posteros suos, illius status fundamentum erat.

FINIS LIBRI TERTII DE HOMINIS CREATIONE.

INDEX CAPITUM LIBRI QUARTI

DE AMISSIONE STATUS INNOCENTIÆ.

- CAP. I. *De tentatione serpentis, quæ E-
vam ad peccandum induxit.*
- CAP. II. *Quod fuerit initium peccandi
Evæ, et quem progressum in multipli-
candis peccatis habuerit.*
- CAP. III. *Utrum principium peccandi in
Adamo fuerit superbia.*
- CAP. IV. *Utrum Adam etiam per infi-
delitatem peccaverit, vel quæ peccata
post superbiam commiserit.*
- CAP. V. *Uter gravius peccaverit, Adam,
an Eva.*
- CAP. VI. *An peccatum primorum homi-
num fuerit omnibus gravius.*
- CAP. VII. *An convenienter primi homi-
nes fuerint a Deo puniti propter suum
peccatum.*
- CAP. VIII. *Quando fuerit Adam e para-
diso ejectus, quanto tempore in illo
permanserit.*
- CAP. IX. *An primi parentes sui peccati
veniam consequi potuerint, vel etiam
consecuti fuerint, et æternam salu-
tem.*

LIBER QUARTUS

DE AMISSIONE STATUS
INNOCENTIÆ.

Cum experimento satis nobis sit notum carere homines illo felici statu, quem superiori libro descripsimus : et aliquando habuisse, secundum fidei doctrinam ostendimus. Ideo necessarium est inquirere, et quantum status ille duraverit, et quomodo amissus fuerit explicare. Supponimus autem statum illum non potuisse, nisi per peccatum amitti : quia dona Dei sunt sine poenitentia, et beneficium illud tantum sub conditione servandi divinum præceptum datum est, ut Gen. 2 et 3, manifeste colligitur. Declarabimus ergo quale fuerit peccatum illud, et quando, et quomodo commissum fuerit : et in fine aliquid de illius remissione attingemus.

CAPUT I.

DE TENTATIONE SERPENTIS, QUÆ EVAM AD PEG-
CANDUM INDUXIT.

1. *Puncta quatuor in hoc capite.*—Explicato precepto, quia homo non a se tantum motus, sed ab alio impulsus ad peccandum inductus est, ideo priusquam de peccato ipso dicamus, modum, et viam per quam homo ad tantum malum pervenit, explicare necesse est. Incepit autem tentatio ab Eva per serpentem, sicut Scriptura his verbis Gen 3. *Sed et serpens erat callidior cunctis animantibus terræ, quæ fece-
rat dominus Deus, quæ dixit ad mulierem: cur
præcepit vobis Deus, ut non comederetis de omni
ligno Paradisi: usque ad illud, Nequaquam
moriemini, scit enim Deus, quod in quocunque
die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, et
eritis sicut dii, scientes bonum et malum, etc.* Circa quam historiam primum omnium dicendum est de illo serpente, quis vel qualis fuerit, deinde quomodo potuerit Eva cum illo colloquium miscere, tertio quale fuerit ex utraque parte colloquium illud. Ac denique quem effec-

tum in Eva habuerit, antequam plene consen-
tiendo peccaverit.

2. *Circa primum punctum, error præsertim Cajetani.*—*Arguitur Cajetanus.*—Circa pri-
mum omissio antiquo errore Ophitarum, qui
dixerunt serpentem illum fuisse Christum,
quem ut stultissimum damnant Augustinus,
de hæres. in 47, et 46. Epiphanius, in 47,
Irenæus, libro 1, cap. 34, Tertullianus, de
Præser., cap. 47. Duo ali cavendi sunt, prior
est, serpentem illum non fuisse corpus aliquod
materiale et visibile, et locutionem ejus simili-
liter sensibilem non fuisse, quæ auditu corporis
percipi posset, sed omnia illa, quæ de ten-
tatione serpentis dicuntur, esse per metapho-
ram intelligenda. Ita sentit Augustinus, lib. 2,
de Genes. contr. Manicheos, cap. 44. Mutavit
vero postea sententiam, ut videbimus. Origenes
etiam per metaphoram illa omnia expos-
uit, quam sententiam refert etiam Ambrosius
libro de Paradiso, capite secundo. Novissime
vero Cajetanus, Gen. 3, dicens, nomine ser-
pentis significari ipsum dæmonem secundum
se, et sine corpore assumpto, et per suggestio-
nem tantum internam Eve locutum fuisse.
Probat, quia in Scriptura diabolus ipse sine
corpore assumpto Draco, et serpens appellatur
Apocalyp. 12, Isaiae 27. Secundo, quia de illo
serpente dicitur fuisse callidorem cunctis ani-
mantibus terræ : quod verum non esset, si de
serpente visibili diceretur : ergo de dæmons
id dictum est. Tertio, quia animal brutum non
poterat nisi miraculose loqui, et tamen Moyses
simpliciter narrando historiam, locutionem il-
lam sine ullo miraculo factam fuisse indicat :
ergo non fuit locutio exterior, sed suggestio
interior, quæ ab Angelo naturaliter fieri pot-
est. Quarto, si Eva, viso serpente, eum lo-
quentem audivisset, valde admiraretur, et
horruisset, ac fugisset, sicut Moyses serpentem
horruit Exod. 4. Nihil autem hujusmodi de

Eva refertur, sed quod magna pace illi responsum dedit tanquam *domestico collocutori* ait Cajetanus. Ultimo, quia infra dicitur, Dominum Deum locutum esse ad serpentem, illi maledicendo, ubi necesse est, nomine serpantis dæmonem intelligi. Tum quia alienum esset a divina sapientia cum bruto animali loqui; tum etiam quia verba illa, *Inimicitias ponam inter te, et mulierem*, etc., tantum de dæmone intelligi possunt.

3. *Prima assertio.*—Nihilominus dicendum est, tentationem illam exterius, et per auditum corporis factam esse, ac proinde serpentem illum corporeum, et visibilem fuisse, et sensibili voce, aut sono Evæ fuisse locutum. Hæc est sententia D. Thomæ 2, 2, q. 163, a. 2, ad 2 et 3, quem reliqui theologi sequuntur. Patres etiam exponentes Genesim communiter verba illa intelligent proprie de loqua sensibili per organum corporeum, ut patet ex Basilio, homil. de Parad. et Ambrosio, lib. de Parad., cap. 12, et lib. de Fuga sæculi, cap. 7, Augustinus, lib. 14, de Civit., cap. 11, Theodoretus, q. 34 et 35, in Gen. Rupertus, lib. 3, in Gen., a principio, Beda, in 3 cap., Gen., Chrysostomus, hom. 16, in Gen., Cyrillus, lib. 3, contra Julian., Damascenus, lib. 2, de Fide, c. 20, ubi ait dæmonem non per immissas cognitiones, sed per serpentem impetravisse Adamum, quod intelligendum est, mediante, seu interveniente Eva. Denique hæc veritas adeo est communi sensu totius Ecclesiæ recepta, ut sententia Cajetani erroris excusari non possit, ut etiam Pereira et Ystella, in Genese adnotarunt.

4. *Probatur assertio prima ex Scriptura.*—Et probatur ex ipsa littera Genesis, primo ex verborum proprietate, quæ in historica narratione sine magna necessitate, vel auctoritate, relinquenda non est, ut jam contra eumdem Cajetanum in superioribus dixi. Secundo, quia illa verba, *serpens dixit ad mulierem, et mulier respondit*, colloquium fuisse sensibile ostendunt. Nam ex parte Evæ dubitari non potest, quin voce sensibili responsum dederit, nisi magna vis fiat verbis: ergo respondebat ad verba, quæ auribus corporis percepérat: ergo etiam videbat serpentem, qui loquebatur, et cui ipsa respondebat. Juvat etiam verba illa per quæ serpens comparatur ad cætera animalia terræ, quibus *callidior* dicitur, nam per hoc satis indicatur, sermonem esse de sensibili serpente: nam inter dæmonem, et bruta animalia congrua comparatio non fiet. Quod argumentum conatur fugere Cajetanus

multiplicando metaphoras voluntarie excogitatas, quas si admittere liceret ad negandum proprium litteralem sensum, nihil esset firmum in tota illa narratione Genesis. Nam eodem modo possent per metaphoram exponi omnia, quæ de Paradiso, et de lignis ejus, et formatione Eva ibi narrantur, quod in Origene damnatum est, ut in superioribus retulimus. Et hæc est potissima ratio damnandi interpretationem Cajetani.

5. *Probatur secunda a D. Thoma.*—Addit vero theologicam rationem D. Thomas, in dicta q. 65, a. 2, ad 2, quia dæmon in eo statu non poterat tentare Eevam suggestione mere interna, sed tantum externa, cuius oppositum Cajetanus supponit tanquam sue interpretationis fundamentum. Assumptum vero probat D. Thomas, quia diabolus non habuit tantam potestatem in homine ante peccatum, quam nunc habet. Nam antea non poterat dæmon immediate immutare internam phantasiam hominis, quia hoc erat contra perfecionem illius status, et contra rectitudinem originalis justitiae, per quam fiebat, ut quādiu ratio erat subjecta Deo, inferior portio esset ita perfecte rationi subdita, ut inordinate adversus illam moveri non posset: ergo non potuit dæmon hunc ordinem immutare: ergo nec mere interne Eevam tentare. Probatur consequentia, quia interna suggestio non fit nisi per internam immutationem portionis inferioris inordinatam, et præter rationem.

6. *Objicitur contra rationem D. Thomæ.*—Dices, in sensitiva portione interiori distingui motum phantasie a motu appetitus sensitivi, seu concupiscentie: et rationem factam solum probare, non potuisse dæmonem in eo statu excitare motum concupiscentie præveniendo rationem, non tamen idem probare de motu phantasie, cum tamen ad suggestionem mere internam sufficiat. Assumptum probatur, quia quod phantasia excitetur, præveniendo rationem, non est inordinatum, sed potius est ordo naturalis adeo necessarius, ut etiam in statu innocentiae deesse non posset, alias non valerent tunc homines per objecta sensibilia ad intelligendum excitari: ergo nullum est inconveniens, nec contra ordinem illius status, quod illa interior immutatio phantasie opera dæmonis immediate fieret: Probatur consequentia primo, quia hoc non erat contra ordinem proprium justitiae originalis, ut ostensum est. Secundo, quia per tentationem externam factam opera dæmonis immutatur sensus exterior, im-

mediate, et phantasia mediate: ergo eadem plius respondendo ad objecta contra rationem D. Thomæ. Nam prima ratio principalis recte probat, seu sumit in antecedente, potuisse phantasiam in statu innocentiae moveri ab objectis materialibus mediis sensibus externis ordinario et naturali modo: inde autem non recte infert, potuisse mere interius a dæmoni excitari, quia motionis modus imperfectus, et quodammodo præternaturalis est, ideo justitiae originali repugnat. Unde ad secundum respondet, non esse eamdem rationem de tentatione per locutionem externam, vel per internam suggestionem. Cujus optimum argumentum est, quia Christus potuit priori modo tentari: posteriori autem modo non decuit. Rationem vero differentiae attigit divus Thomas quia in locutione, seu suggestione externa sola exterior creatura a dæmoni proxime immutatur, et ideo postea sequitur, ut sensus hominis a voce exterius formata naturali et ordinario modo excitetur. Unde tunc extrinsecum et valde accidentarium est, quod illud objectum extrinsecum virtute, et industria dæmonis formatum fuerit, quia inde nullus naturalis ordo in ipso homine, vel in potentia eius invertitur. Quod secus esset si motio phantasie mere interius fieret virtute dæmonis: nam esto non posset immediate, et per se imprimere species in phantasia, satis magna subjectio et imperfectio hominis fuisse, si posset dæmon interius movere humores, et spiritus animales intra corpus hominis existentes, atque illo modo interiores ejus potentias excitare. Nam si hoc posset, parum abesse, ut etiam concupiscentiam mouere, et membra corporis alterare sine hominis voluntate posset, quod absurdissimum est: nulla ergo talis potestas, vel licentia illi fuit pro illo statu concessa. Unde ad tertium libenter concedimus utramque sequelam, nimurum, non potuisse dæmonem, vel homines in statu innocentiae perseverantes, vel etiam beatissimam Mariam Virginem illo interiori modo tentare, nam ita maxime decebat, et illi statui quasi connaturale futurum erat.

9. *Ad probationem Cajetani in num. 2.*—Ad motiva vero Cajetani respondet. Ad primum, parum referre, ut in aliis Scripturæ locis dæmon per metaphoram Draco, aut serpens vocetur: tum quia non oportet, ut vox in uno loco Scripturæ metaphorice usurpata, in eadem significacione in quolibet alio loco sumatur, ut est per se notum; tum etiam, quia non negamus, serpentem significare dæmonem etiam, in dicto, cap. 3, Gen. imo, ut

8. *Satisfit objectioni positæ in n. 5, et aliis ejus probationibus.*—Declaraturque hoc am-

videbimus, multa ibi dicuntur, quæ non nisi in dæmonem convenient, sed dicimus, in dicto loco Genesis non appellari dæmonem serpentem solum per metaphoram, sed etiam quia per serpentem sensibilem, et externis oculis expositum loquebatur. Sicut etiam, in dicto loco Apocal. 12, dæmon Draco dicitur, et per metaphoram, et quia revera sub forma sensibilis draconis apparebat in visione imaginaria, quæ ibi describitur: et ita paulo inferius draco ille dicitur, *serpens ille antiquus*, alludendo, ut ibi notat Ribera, ad serpentem de quo modo agimus, nam fuit idem Draco, quamvis sub sensibili forma serpentis. Imo hinc videtur illud nomen quasi hereditasse, ut significat Hieronymus, Isai. 17. Unde ad secundum sumptum ex illa comparatione, *callidior cunctis animantibus*, respondemus primo cum Augustino 11, Gen. ad litter., c. 29, et D. Thoma 2, 2, q. 165, art. 2, ad 4, comparationem illam per metaphoram convenire in ipsum dæmonem, non solum comparatione brutorum animalium, sed etiam respectu hominum. Nihilominus vero addimus respectu amantium brutorum eamdem comparationem per proprietatem sumptam veram esse de ipso animali, ac serpente, nam propter calliditatem illius animalis dixit Christus Matth. 10. *Estate prudentes, sicut serpentes*. Ubi licet non ponat apertam comparationem, satis tamen indicat habere illud animal magnam astutiam nativam ex instinctu naturali. De qua re videri possunt Hilarius, Chrysostomus et Hieronymus, Matth. 10, Albinus, et alii in Gen. et Basilius, homil. 12, in initium Proverb. et Epiphanius, haeres. 37, et Hugo de Sancto Victore, in Institutionibus monast., 2 p., l. 3, de proprietatis Bestiarum, c. 40, usque ad 53, et Plinius, lib. 8, historiæ, c. 27. Quorum sententias colligit Pereirius, l. 6, in Gen., q. 1, de hac re. Ad tertium respondetur, sine proprio miraculo potuisse dæmonem sua naturali virtute per serpentem loqui, ut ex dictis libr. 4, de Angelis constat sicut asina Balaam movente Angelo locuta est num. 22. Nam licet ibi dicatur, *Aperuit Dominus os asinæ*; non ideo dictum est, quia illud fuerit proprium miraculum, ut Cajetanus supra argumentatur, sed ut significaretur, non fuisse opus dæmonis, sed boni Angeli ex divina ordinatione. Alia vero argumenta Cajetani explicando tentationem, et peccatum Eveæ, ac pœnas ejus dissolvemus.

10. *Error alius extreme contrarius præcedenti*.—Secunda sententia præcedenti extreme contraria asseruit, serpentem illum fuisse ve-

rum anima, quod vel virtute sua naturali potuit loqui, vel saltem Deum illi tribuisse pro eo tempore intellectum, et facultatem ad loquendum, et consequenter etiam ad percipiendum, quæ illi Eva respondebat. Hanc opinionem refert Abulensis, Gen. 13, q. 418, et q. 429, in priori sensu, de virtute scilicet naturali: et nominat Josephum dicentem, diabolum non tentasse Evam, sed solum serpentem, ut littera sonat. *Unde rult (inquit) quod serpens erat naturaliter loquens et intelligens, et ita potuit intelligere hoc, quod dixit, et concipere illud*: et in fine ait plurimos tempore Josephi hoc ipsum sensisse. Insinuatque illa opinionem Josephus, lib. 4. Antiquit., cap. 2, alias 3, non tamen habet illa formalia verba, quod *serpens erat tunc naturaliter intelligens, seu potens intelligere, quæ dicebantur*, estque res adeo absurdula, ut vix in mentem hominis philosophi, et non ignorantis venire potuerit. Imo nec dicit expresse serpentem tunc potuisse naturaliter loqui. Hoc autem saltem insinuat inferius, dicens: *Quod Deus iratus contra serpentem ob malitiam, qua erga Adamum est usus, illi vocem ademit*. Posset autem hoc sano modo exponi, si ad dæmonem referatur, ita ut sensus sit, Deum privasse dæmonem potestate amplius loquendi, vel tentandi hominem per serpentem. Sed hoc etiam voluntarie dictum esset, quia Scriptura nihil dicit de ademptione vocis facta serpenti, etiamsi per serpentem dæmon intelligatur. Nec multum nobis eurandum est de sensu Josephi, quia fortasse ex aliqua falsa traditione Judaica potuit errorem illum concipere, etiamsi absurdissimus sit, non philosophiae tantum, sed etiam veræ fidei contrarius, quia nec philosophia, nec fides agnoscit animal habens intellectum, et ratione utens, nisi hominem: et idem est de propria locutione, ut tradit etiam Aristoteles, l. 4, de Generat. animal., cap. 9, et lib. 5, cap. 7.

11. *Barcepha eumdem errorem in posteriori sensu tribuit S. Ephrem*.—*Expugnatur dictus error*.—Magis autem mirandum est, quod Moses Barcepha, lib. de Parad., p. 1, cap. 27, eamdem sententiam in posteriori sensu de virtute divina explicatam tribuit sancto Ephrem. Proponit enim dubium, an tentator fuerit corporatus serpens, vel Satan intra illum latens, et ait: *Ephrem in quodam commentario tradidisse, quod serpens corporeus mulierem allocutus fuerit, quia Satan impetravit a Deo, ut ei locutionem et intellectum concederet*. Quæ sane sententia multo est absurdior, quam præcedens; tum quia, si serpens ex natura sua non

est intelligens, non potuit accipere vim intelligendi, nisi mutata natura, et tunc jam non esset serpens, sed homo, nam quod per sensus, vel materiales potentias intelligeret, prorsus erat impossibile, tum etiam, quia licet esset possibile, esset stupendum miraculum frustra, et sine fundamento, vel causa excogitatum, et præterea peculiarem absurditatem habet, dicere fecisse Deum tam grande miraculum ad petitionem dæmonis, et ad finem decipiendi hominem. Et quoad hoc idem est de locutione, quia licet minus repugnet, locutionem quoad externum, et sensibilem sonum fieri per serpentem, ut instrumentum Dei, tamen non erat necessarium fieri miraculo modo; nec etiam decebat, Deum tali miraculo veluti juvare dæmonem ad tentandam Evam. Potuit ergo facile fieri, ut supra dixi, per naturalem potentiam Angeli formantem sonum similem locutioni humanæ per os serpentis, seu in ore ejus, supplendo per aeris motionem defectum naturalis facultatis, et instrumenti idonei ad formandam vocem, qui erat in ore serpentis. Sicut etiam in locutione asinæ Balaam per bonum Angelum factum est. Nec in operibus Ephrem, quæ nunc extant, absurdam hanc sententiam ego reperio, quin potius in 3 tom., tract. de Penitent., versus finem, ait: *Inimum, id est, dæmonem, perscientiam cunctarum rerum intelligentiam primos parentes decepisse*.

12. *Secunda assertio catholica*.—Vera ergo et catholica sententia est dæmonem fuisse, qui sub specie visibilis serpentis Evam tentavit. Nam quod auctor præcipius illius tentationis et seductionis, dæmon fuerit, in Scriptura legitur. Nam hac ratione dicitur Sapient. 2. *Inuidia diaboli mors introiicit in orbem terrarum*, et ob eamdem causam Joan., Apoc. 20, vocat illum *serpentem antiquum*, ut supra notavi. Et Christus Dominus Joan. 8, *diabolus* (dicit) *fuisse homicidam ab initio*, quod ratione hujus tentationis dixit, quia diabolus decipiendo Evam, et per illam Adamum, causa fuit mortis ipsorum, et omnium hominum. Et ratio est clara, quia tentatio illa non potuit fieri nisi a creatura intellectuali, et non ab homine, quia nec erat alius præter Adamum, nec si fuisse, per serpentem loqui potuisse, nec bonus Angelus potuit esse auctor tanti mali: ergo fuit diabolus. Communiter creditur esse Luciferum, quod et multis conjecturis potest fieri verisimile, et est verbis Christi consentaneum. Quod autem non in propria, et sola spirituali natura, sed sub specie visibili serpentis ad tandem accesserit, satis con-

tra Cajetanum probatum est, et addi potest illud Pauli 2, ad Corinth. 11: *Timeo, ne sicut serpens Eram seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri*. Eademque est communis sententia Sanctorum, ut videre licet in Basilio, homil. de Parad. et Chrysostomo, hom. 16 et 17, in Gen., Theodoreto, q. 31 et 32, in Gen., Rupertio et aliis infra citandis.

13. *An serpens per quem dæmon tentavit fuerit verus, vel apprens*.—Prima sententia tribuitur Cyrillo.—Difficultas autem est, utrum serpens ille quo dæmon usus est tanquam instrumento, fuerit verum animal, vel tantum apprens, seu simulacrum, et imago quædam serpentis. In hoc enim sunt opiniones, prima negat esse verum animal, sed tantum corpus effectum ad similitudinem ejus a dænone, qui ad decipiendam Evam ejus personam induere voluit. Hanc opinionem tribuunt Cyrillo, Moyses Barcepha, et Pereira. Verumtamen Cyrillus, l. 3, contra Julian., non tam aperte hanc sententiam adstruit. Nam respondens ad verba Juliani calumniantis, dicere, serpentem locutum esse cum Eva sermone humano, esse quid simile fabulis Græcorum: respondet, se mirari quomodo Julianus non intellexerit vocem illam dæmonis operatione fuisse factam: *Serpente vel amentum malignitatis illius sic adumbrante*. Quæ verba non minus de vero serpente, quam de ejus effigie intelligi possunt. Et infra § ult., concludit, quod serpens solum existens per se non fuit mulieri locutus, cum natura, sermonis, et mentis expressis sit, quod de vero animali dictum est. Subjungit autem hec verba: *Induit vero personam ejus, malorum auctor Satan*. Solum ergo ex illo verbo *induit*, videtur collegisse Moyses, loqui Cyrrillum de serpente tantum apparense: sed profecto etiam potest dici dæmon induisse personam serpentis, quia loquendo per verum serpentem tanquam unum quid cum illo representari voluit. Verumtamen illam opinionem defendit Eugubius, in Genes.

14. *Suadetur primo*.—Et suaderi potest primo, quia Angeli tam boni, quam mali quando corpora sumunt ad aliquod ministerium, non formant vera animalia, quæ exterius repræsentant, sed eorum similitudinem, neque etiam uti solent veris animalibus, vel assumere illa ad sua opera efficienda, ut in superiori tractatu, lib. 4, dictum est: ergo etiam dæmon formavit eodem modo, et assumpsit similitudinem serpentis ad suum opus, et non verum animal. Probatur consequentia. Primo, quia non erat major necessitas veri animalis ad